

- OBERDORFER E. 1994. Pflanzensoziologische Exkursionsflora. 7 Auflage. s. 1050. Verlag Eugen Ulmer, Stuttgart.
- RUTKOWSKI L. 1998. Klucz do oznaczania roślin naczyniowych Polski niżowej. s. 809. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- SCHUBE T. 1913. Ergebnisse der Durchforschung der schlesischen Gefäßpflanzenwelt im Jahre 1912. – Jahres-Bericht der Schlesischer Gesellschaft für Vaterländische Cultur **90**: 92–103.
- SPAŁEK K. 2006. Groszek szerokolistny *Lathyrus latifolius* L. na Śląsku Opolskim. – Chrońmy Przyrodę Ojczystą **62**(5): 66–69.
- ZAJĄC A. & ZAJĄC M. (red.). 2001. Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce. s. xii + 714. Nakładem Pracowni Chorologii Komputerowej Instytutu Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.

KRZYSZTOF SPAŁEK, *Pracownia Geobotaniki i Ochrony Szaty Roślinnej, Katedra Biosystematyki, Uniwersytet Opolski, ul. Oleska 22, 45-052 Opole, Polska; kspalek@uni.opole.pl*

Wpłynęło: 02.10.2017 r.; przyjęto do druku: 29.10.2018 r.

***Thymelaea passerina* (Thymelaeaceae) – nowy archeofit Gór Świętokrzyskich**

Thymelaea passerina (L.) Coss. & Germ. (wilczy pieprz roczny) to jeden z nielicznych w polskiej florze przedstawicieli rodziny *Thymelaeaceae*. Zaliczany jest do archeofitów o śródziemnomorsko-iranoturzańskim pochodzeniu, który jako chwast polny rozszerzył swój zasięg m.in. na obszar Europy Centralnej (ZAJĄC 1979). W Polsce znany jest głównie z południowej i południowo-wschodniej części kraju, tj. z obszaru Wyżyn Małopolskiej, Lubelskiej i Wołyńskiej, Roztocza i Polesia. Na Wyżynie Małopolskiej, gdzie występował najliczniej, podawany był przede wszystkim z Niecki Nidziańskiej (Wyżyna Miechowska, Garb Pińczowski, Płaskowyż Proszowicki), Wyżyny Kieleckiej (Przedgórze Iłżeckie, Pogórze Szydłowskie) oraz Wyżyny Przedborskiej. Dotąd gatunek nie był notowany w Górach Świętokrzyskich (DOMINIAK & MOĆKO 1980; GŁAZEK i in. 1986–1987; ZAJĄC & ZAJĄC 2001; BRÓZ i in. 2003; WĘGRZYNEK 2014).

Thymelaea passerina jest składnikiem zbiorowisk chwastów pól uprawnych z zespołu *Caucalido-Scandicetum*, wykształcających się na glebach wapiennych. Gatunek przenika z pól do muraw kserotermicznych, a nawet pojawia się efemerycznie w zbiorowiskach ruderalnych (WĘGRZYNEK 2014). W związku z modernizacją metod uprawy roślin, *T. passerina* jest obecnie gatunkiem zagrożonym w skali kraju, a w niektórych regionach został uznany za wymarły (ZAJĄC & ZAJĄC 2001; ZAJĄC i in. 2009; PARUSEL & URBISZ 2012; WĘGRZYNEK 2014).

Celem pracy jest prezentacja nowych stanowisk i zasobów populacji *Thymelaea passerina* na terenie Gór Świętokrzyskich.

Stanowiska gatunku odnaleziono w 2012 r. w południowo-zachodniej części Gór Świętokrzyskich (Wzgórza Chęcińskie). Dane florystyczne zbierano zgodnie z metodą

topogramu (FALIŃSKI 1990). W trakcie badań przeszukiwano potencjalne siedliska gatunku, głównie na południowych zboczach wapiennych wzgórz Gór Świętokrzyskich, użytkowanych rolniczo, a w szczególności obrzeża pól – zarówno części pól przylegające do miedz, jak i sąsiadujące z murawami kserotermicznymi. Stwierdzone stanowiska zlokalizowano w kwadracie o boku 2,5 km sieci ATPOL (ZAJĄC 1978) oraz przedstawiono na mapie punktowej (Ryc. 1). Ponadto oszacowano liczebność odnalezionych populacji gatunku.

Dwa nowo odkryte stanowiska *Thymelaea passerina* położone są ok. 1 km na północ i północny-wschód od centrum wsi Bolmin, na południowym zboczu Grzęb Bolmińskich (oba w kwadracie EE8202). Na pierwszym stanowisku stwierdzono ok. 20 osobników, na drugim – ok. 50 osobników. Gatunek rósł w uprawach zbożowych na kamienistych rędzinach (najliczniej na skrajach pól sąsiadujących z murawami kserotermicznymi), na nasłonecznionych zboczach wapiennych wzniesień o nachyleniu ok. 15°.

Thymelaea passerina, jak i inne gatunki kalcyfilnych archeofitów, jest silnie zagrożony w warunkach, jakie stwarza współczesne rolnictwo. Sposoby ochrony gatunków tej grupy chwastów przedstawił m.in. w pracach: ZAJĄC i in. 2009, WĘGRZYNEK 2014, ŁAZARSKI 2015 oraz ŁAZARSKI 2017.

Pasma Grzęb Bolmińskich jest miejscem koncentracji zagrożonych gatunków archeofitów kalcyfilnych. Wskazywano już w innych pracach na zasadność utworzenia na jego

Ryc. 1. Stanowiska *Thymelaea passerina* w południowo-zachodniej części Gór Świętokrzyskich: a – drogi; b – lasy; c – rzeka; d – zbiornik wodny; e – odnalezione stanowiska

Fig. 1. Localities of *Thymelaea passerina* in the south-western part of the Świętokrzyskie Mts: a – roads; b – forests; c – river; d – water reservoir; e – new localities

obszarze użytku ekologicznego lub innej formy ochrony obszarowej, gdzie poprzez prowadzenie tradycyjnej działalności rolniczej zostałyby zabezpieczone regionalne zasoby chwastów kalcyfilnych (DOMINIAK & MOĆKO 1980; ŁAZARSKI 2015, 2017).

Zebrałe okazy *Thymelaea passerina* zostały złożone w Herbarium Instytutu Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego (KRA).

Summary. *Thymelaea passerina* (Thymelaeaceae) – new archaeophyte to the Świętokrzyskie Mountains. *Thymelaea passerina* is a declining weed species in Polish flora (ZAJĄC *et al.* 2009; WĘGRZYNEK 2014). During phytogeographical study, which was conducted in the south-western part of Świętokrzyskie Mountains (S Poland), two new localities of *T. passerina* have been found in the vicinity of Bolmin village (both located in EE8202 ATPOL square; Fig. 1). The species grows in cereal crops on the rocky rendzinas on sunny slopes of hills (most numerous on the edges of fields adjacent to xerothermic grasslands). The number of the observed populations was about 20 (on first locality) and 50 specimens (on second locality). Populations at both localities are threatened of intensification of agricultural practices. To save newly found *T. passerina* populations, it is necessary to support traditional methods of cultivation on calcareous soils in selected areas.

LITERATURA

- BRÓZ E., NOBIS M. & PIWOWARCZYK R. 2003. Nowe stanowiska rzadkich i chronionych gatunków roślin naczyniowych na Przedgórzu Ilżeckim (Wyżyna Małopolska). – *Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica* **10**: 13–18.
- GLĄZEK T., KOWALIK E., ŁUSZCZYŃSKA B. & ŁUSZCZYŃSKI J. 1986–1987. Rozmieszczenie wybranych gatunków chwastów segetalnych ze związku *Caucalidion daucoidis* R. Tx. 1950 na obszarze województwa kieleckiego i zachodniej części województwa tarnobrzeskiego (podprowincja Wyżyna Środkowomałopolska). – *Fragmenta Floristica et Geobotanica* **31–32**(1–2): 121–140.
- DOMINIAK B. & MOĆKO E. 1980. Interesujące gatunki segetalne mezoregionu Góry Świętokrzyskie. – *Studia Kieleckie* **3**(27): 33–35.
- FALIŃSKI J. B. 1990. Kartografia geobotaniczna. **1**. s. 284. Państwowe Przedsiębiorstwo Wydawnictw Kartograficznych, Warszawa – Wrocław.
- ŁAZARSKI G. 2015. *Scandix pecten-veneris* L. (*Apiaceae*) in the Małopolska Upland (S Poland) – regional changes in the distribution and population resources of declining weed species. – *Biodiversity: Research and Conservation* **40**: 13–20.
- ŁAZARSKI G. 2017. Nowe stanowiska *Adonis flammea* (*Ranunculaceae*) w Górach Świętokrzyskich. – *Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica* **24**(2): 500–503.
- PARUSEL J. B. & URBISZ A. (red.). 2012. Czerwona lista roślin naczyniowych województwa śląskiego. – W: J. B. PARUSEL (red.), *Strategia ochrony województwa śląskiego do roku 2030. Raport o stanie przyrody województwa śląskiego*. **2**. Czerwone listy wybranych grup grzybów i roślin województwa śląskiego. – *Raporty, Opinie* **6**: 105–177.
- ZAJĄC A. 1978. Założenia metodyczne „Atlasu rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce”. – *Wiadomości Botaniczne* **22**(3): 145–155.
- ZAJĄC A. 1979. Pochodzenie archeofitów występujących w Polsce. – *Rozprawy habilitacyjne Uniwersytetu Jagiellońskiego* **29**: 1–213.
- ZAJĄC A. & ZAJĄC M. (red.). 2001. Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce. s. xii + 714. Nakładem Pracowni Chorologii Komputerowej Instytutu Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.

ZAJĄC M., ZAJĄC A. & TOKARSKA-GUZIŁ 2009. Extinct and endangered archaeophytes and the dynamics of their diversity in Poland. – *Biodiversity: Research and Conservation* **13**: 17–24.

WĘGRZYNEK B. 2014. EN *Thymelaea passerina* (L.) Coss. & Germ. Wilczypieprz roczny. – W: R. KAŻMIERCZAKOWA, K. ZARZYCKI & Z. MIREK (red.), *Polska czerwona księga roślin. Paprotniki i rośliny naczyniowe*. Wyd. 3, s. 316–318. Instytut Ochrony Przyrody, Polska Akademia Nauk, Kraków.

GRZEGORZ ŁAZARSKI, *Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Instytut Biologii, Katedra Botaniki i Fizjologii Roślin, ul. Prusa 14, 08-110 Siedlce, Polska; e-mail: grzegorz.lazarski@gmail.com*

Wpłynęło: 19.12.2017 r.; przyjęto do druku: 15.03.2018 r.

Nowe stanowisko *Dracocephalum ruyschiana* (Lamiaceae) w Kampinoskim Parku Narodowym

Dracocephalum ruyschiana L. (pszczelnik wąskolistny) jest byliną należącą do atlantyckiego oraz euroazjatyckiego elementu florystycznego (HEGI 1964; FARKAS 1999). Rozległy zasięg gatunku obejmuje Syberię oraz Europę. Na rozproszonych europejskich stanowiskach notowany jest w południowej części półwyspu Skandynawskiego, krajach nadbałtyckich, Pirenejach, Alpach, Karpatach oraz Kaukazie (MEUSEL i in. 1978; ADAMOWSKI & WOŁKOWYCKI 2014).

Dracocephalum ruyschiana jest gatunkiem wapieniolubnym, który preferuje nieco chłodniejszy oraz bardziej kontynentalny klimat (SIMON 1992; FARKAS 1999). Najczęściej zajmuje lasostep, stepowe łąki oraz step łąkowo-górski (WALTER 1974; LAZAREVIĆ i in. 2009). W Polsce optymalne warunki rozwoju znajduje w ciepłolubnych zbiorowiskach okrajkowych z klasy *Trifolio-Geranietea* oraz na siedliskach lasu mieszanego świeżego, gdzie roślinność stanowią dąbrowy świetliste *Potentillo albae-Quercetum* (ADAMOWSKI & WOŁKOWYCKI 2014).

Na obszarze Polski został stwierdzony dotychczas z około 50 stanowisk, przy czym na większości nie został potwierdzony od stu i więcej lat (ZAJĄC & ZAJĄC 2001; ADAMOWSKI & WOŁKOWYCKI 2014). Zarówno w *Polskiej czerwonej księdze roślin*, jak i według polskiej „czerwonej listy”, *Dracocephalum ruyschiana* uznany został za gatunek zagrożony wyginięciem (ADAMOWSKI & WOŁKOWYCKI 2014 – kategoria CR; KAŻMIERCZAKOWA i in. 2016 – kategoria CR).

W czerwcu 2012 r. zostało odnalezione nowe stanowisko *Dracocephalum ruyschiana* w zachodniej części Kampinoskiego Parku Narodowego, między Famułkami Brochowskimi a nieistniejącą wsią Bromierzyk, w gminie Brochów, w powiecie sochaczewskim (kwadrat ED12 siatki ATPOL; ZAJĄC 1978).

Stanowisko to znajduje się w południowej części ramienia parabolicznej wydmy o nazwie „Góra Świętej Teresy”. Odnaleziona populacja zajmuje południowe podnóże wydmy i graniczy bezpośrednio z biegnącym w tym miejscu szlakiem turystycznym. Odnotowano tu